

SERWIS
SAMORZĄDOWY
PAP

Gmina Dobra do Życia

Ranking Serwisu Samorządowego PAP

***Ranking Serwisu Samorządowego PAP „Gmina Dobra do Życia”.
Wskaźnik jakości życia w gminach 2023***

Warszawa, październik 2023

opracowanie:

prof. dr hab. Przemysław Śleszyński
Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN

redakcja i korekta:

Anna Banasik

opracowanie graficzne:

Maria Samczuk-Mikowska

Spis treści

<i>Wstęp od Redakcji Serwisu Samorządowego PAP</i>	4
<i>Podziękowania Autora</i>	7
<i>1. Co to jest jakość życia i dlaczego warto ją mierzyć?</i>	8
<i>2. Jak zmierzaliśmy jakość życia?</i>	10
<i>3. Co dokładnie bierzemy pod uwagę?</i>	12
<i>4. W których gminach żyje się najlepiej?</i>	18
<i>5. Jaka jest jakość życia w polskich gminach?</i>	24
<i>Co jeszcze można przeczytać na ten temat?</i>	28

Wstęp od Redakcji Serwisu Samorządowego PAP

W tym roku Serwis Samorządowy PAP już po raz trzeci ogłasza wyniki rankingu „Gmina Dobra do Życia”, pokazującego jakość życia w każdej z 2477 gmin w Polsce. Cieszymy się, że po raz kolejny możemy przedstawić Państwu owoce tego niezwykle kompleksowego badania, w którym bierzemy pod uwagę aż 63 wskaźniki, dobrane we współpracy z prof. Przemysławem Śleszyńskim z Polskiej Akademii Nauk.

Wśród badanych czynników są te dotyczące środowiska naturalnego, rozwoju demograficznego, rozwoju społeczno-ekonomicznego, rynku pracy, warunków mieszkaniowych i energii, infrastruktury osadniczej i ładu przestrzennego, zdrowia i bezpieczeństwa, dostępności i jakości usług, kultury i rekreacji, a także aktywności społecznej; są takie, na które samorządy mają wpływ, i takie, które trudno zmienić, ale na jakość życia oddziałują. Wszystkie razem tworzą Wskaźnik Jakości Życia, a jego wartość

stała się podstawą lokaty w rankingu – im wyższa, tym wyższe miejsce.

Zwycięzców, czyli Gminy Dobre do Życia, przedstawiamy w pięciu kategoriach: miasta na prawach powiatu, strefy podmiejskie miast na prawach powiatu, gminy z siedzibą powiatu ziemskiego, gminy miejskie i miejsko-wiejskie z miastem powyżej 5 tys. mieszkańców oraz gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z miastem poniżej 5 tys. mieszkańców. Nagrodzimy też najlepsze gminy w każdym województwie. Dodatkowo we współpracy z Instytutem Pokolenia wyróżnimy gminy, które w sposób szczególnie działają na rzecz satysfakcji rodzin.

Mamy nadzieję, że ranking „Gmina Dobra do Życia” będzie cenną informacją dla samorządów, wskazującą obszary, w których warto jeszcze pracować, ale też te, w których widać sukcesy.

W tym roku Serwis Samorządowy PAP już po raz trzeci ogłasza wyniki rankingu „Gmina Dobra do Życia”, pokazującego jakość życia w każdej z 2477 gmin w Polsce.

Podziękowania Autora

Ranking „Gmina Dobra do Życia”, badający jakość życia w gminach, nie powstałby, gdyby nie życzliwość wielu instytucji publicznych i komercyjnych, które udostępniły szczegółowe dane. Autor dziękuje następującym Osobom i podmiotom:

- Pan dr Czesław Adamiak z Wydziału Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (obliczenia czasów dojazdu do miast i gmin, użyte we wskaźniku dostępności czasowo-przestrzennej);
- Pani Katarzyna Goch z European Commission – Joint Research Centre w Ispra, Włochy oraz Pan dr Paweł Sudra z Instytutu Rozwoju Miast i Regionów oraz Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (dane o najkrótszym dendrycie – minimalnym drzewie rozpinającym między punktami adresowymi, użyte we wskaźniku rozproszenia zabudowy);
- Pan prof. Jan M. Matuszkiewicz i dr Jacek Wolski z Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN (dane z mapy roślinności potencjalnej Polski, użyte we wskaźniku zagrożenia powodziowego);
- Biuro Informacji Kredytowej S.A. (dane o zadłużeniach ludności);
- Cenatorium sp. z o.o. (dane o cenach gruntów budowlanych);
- Centralna Komisja Egzaminacyjna i Okręgowe Komisje Egzaminacyjne (wyniki egzaminu ósmoklasisty);
- Departament Badań Demograficznych Głównego Urzędu Statystycznego (macierze zameldowań międzygminnych);
- GIS Expert sp. z o.o. (dane lokalizacyjno-ludnościowe według punktów adresowych);
- Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (dane o zanieczyszczeniach powietrza oraz CORI-NE Land Cover);
- Główny Urząd Nadzoru Budowlanego (dane o źródłach ogrzewania mieszkań);
- Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej (usłonecznienie, dane o zdarzeniach ekstremalnych);
- Instytut Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa (Klimatyczny Bilans Wodny, wskaźnik jakości agroklimatu);
- MGGP Aero sp. z o.o. (dane o powierzchni koron drzew);
- Komenda Główna Policji (dane o przestępstwach i wypadkach drogowych);
- Polskie Linie Kolejowe S.A. (lokalizacja stacji i przystanków kolejowych);
- Urząd Komunikacji Elektronicznej (dane o penetracji lokalowej internetem szerokopasmowym).
W szczególności dziękuję Pani Annie Banasik, Redaktor naczelnej Serwisu Samorządowego Polskiej Agencji Prasowej za pomoc w zebraniu danych, w tym kontakty z instytucjami.

1. *Co to jest jakość życia i dlaczego warto ją mierzyć?*

- założenia i cele

W najogólniejszej definicji jakość życia to stopień zaspokojenia potrzeb człowieka. Potrzeby te klasycznie dzielą się na materialne (bytowe) i niematerialne (duchowe). W zależności od specyfiki przedmiotowej jakość życia można analizować w sferze biologicznej, psychologicznej, zdrowotnej, społecznej, środowiskowej (przyrodniczej), politycznej, edukacyjnej i wielu innych. Terminy bliskoznaczne (ale nie tożsame) to stan rozwoju, warunki życia, poziom życia. Ten ostatni termin jest koncepcyjnie i definicyjnie najbliższy jakości życia (Liszewski 1995).

Na tym tle nadrzędnym celem raportu jest próba oceny stanu zaspokojenia potrzeb społecznych w Polsce na możliwie niskim stopniu dezagregacji przestrzennej gmin. Niezależnie od szerszych terytorialnie procesów gospodarczych to bowiem samorządy w znacznym stopniu odpowiadają za stan zaspokojenia usług publicznych. Tak więc prezentowany ranking gmin jest wypadkową trendów regionalnych, często zawartej w tym geograficznej renty lokalizacyjnej, ale także polityki społecznej władz lokalnych, wreszcie samych mieszkańców.

Celem badania jest:

- wypracowanie możliwie uniwersalnej metodologii, pozwalającej na minimalizację subiektywizmu, jak największą reprezentatywność społeczną oraz możliwość obserwacji wskaźników cząstkowych i wskaźnika syntetycznego w czasie (w różnych latach i okresach). Założenia te zostały już szerzej udostępnione poprzez publikację o charakterze naukowym (Śleszyński 2021a), przez co metodyka może być udoskonalana przez inne zespoły badawcze;

- rozpoznanie zróżnicowania gmin pod względem jakości życia i występujących w tym zakresie prawidłowości (np. regionalnych);
- monitoring jakości życia i wskazanie nie tylko obszarów o najlepszych cechach, ale także miejsc wykluczenia społecznego;
- większe spopularyzowanie problematyki jakości życia i edukacyjny wpływ na świadomość społeczną w zakresie formułowania potrzeb, związanych z lepszą opieką społeczną, warunkami życia, dostępnością dóbr itp.

Prezentowany ranking jest prawdopodobnie najbardziej wyczerpującym i szczegółowym terytorialnie ujęciem nakreślonych wyżej zagadnień w Polsce. Przy jego opracowaniu wykorzystano zbiór 63 wskaźników, które posłużyły do konstrukcji syntetycznego Wskaźnika Jakości Życia.

Wśród nich znajdują się te, na które pośredni lub bezpośredni wpływ mają samorządy; w istotnym zakresie wykorzystano również szereg różnorodnych danych środowiskowych - wraz z postępującą urbanizacją i rosnącą antropopresją kwestie jakości środowiska przyrodniczego będą coraz ważniejsze dla jakości życia. Pomimo olbrzymiego postępu, jaki Polska wykonała po 1989 r. w zakresie ochrony przyrody, wciąż szczególnie niezadowolające są wskaźniki jakości środowiska, w tym stanu powietrza. Dochodzą do tego narastające problemy w retencji wodnej i zjawiska katastrofalne. Rośnie przy tym świadomość obywatelska, dotycząca zagadnień „ekologicznych”.

W najogólniejszej definicji jakość życia to stopień zaspokojenia potrzeb człowieka. Potrzeby te klasycznie dzielą się na materialne i niematerialne.

Jak zmierzaliśmy jakość życia?

- metodologia

Istnieje kilka kluczowych problemów w porównywaniu mierzalnych aspektów jakości życia, wynikających z odmienności biologicznych, społeczno-zawodowych oraz cywilizacyjno-kulturowych, a niekiedy nawet ideologicznych. W pierwszym przypadku problem polega na tym, że w różnym wieku człowiek ma różne potrzeby, związane zwłaszcza z popytem na różne dobra i usługi, w tym opiekę społeczną. W drugim przypadku odmiennosc potrzeb wynika ze zróżnicowania gospodarstw domowych i rodzin oraz różnych potrzeb w zakresie codziennej aktywności zawodowej i społecznej. W trzecim przypadku różnice wynikają z odmienności kulturowych – te same potrzeby mają różne znaczenie w różnych kręgach cywilizacyjnych. W sumie analizy jakości życia są niezwykle zróżnicowane.

W proponowanej metodologii ważne stało się określenie kluczowych warunków brzegowych, tj. dla kogo, dla jakich jednostek oraz w jakim zakresie problemowo-przedmiotowym oraz na podstawie jakich wskaźników ma być przeprowadzona analiza.

Podmiot rankingu. Ze względu na reprezentatywność zaproponowano, aby grupą, dla której odnoszony jest ranking była „typowa” polska rodzina i (niemal równocześnie) polskie gospodarstwo domowe, tj. rodzina nuklearna składająca się z rodziców i dzieci w trakcie nauki szkolnej, ale mająca też dziadków posiadających własne i odrębne gospodarstwo (gospodarstwa) domowe. Taki dobór determinuje wybór wskaźników częściowych, związanych np. z edukacją, zagospodarowaniem przestrzennym, warunkami mieszkaniowymi itd. Według spisu powszechnego z 2021 r., wśród 10,2 mln polskich rodzin najbardziej „typowe” były

rodziny z dziećmi (4,2 mln). Doliczając do tego związki nieformalne z dziećmi oraz matki i ojców z dziećmi, udział rodzin z dziećmi stanowi 67%. Równocześnie gospodarstw domowych było 12,5 mln i gdyby zakładać, że w przybliżeniu stanowią one rodziny, to 54% gospodarstw domowych stanowią te rodzinne (w roku 2011 relacja ta wynosiła 67%)(GUS 2014, 2023).

Zakres przedmiotowy. Zaproponowano możliwie kompleksowe podejście do przedmiotu jakości życia, obejmujące wszystkie najważniejsze sfery życia. Odwołując się do najprostszych podziałów ludzkiej aktywności, można posługiwać się kategoriami sposobów, możliwości i warunków (Śleszyński 2004): (1) zamieszkania, (2) pracy oraz (3) spędzania pozostałego czasu (w miejscu zamieszkania lub często poza nim), przeznaczanego na zakupy, konsumpcję, opiekę zdrowotną, edukację, rozrywkę, kontakty towarzyskie, itd. Podział ten nawiązuje do modelu czasoprzestrzennego. Elementem integrującym wymienione kategorie w aspekcie czasowo-przestrzennym są (4) sposoby, możliwości i warunki komunikacji, czyli transport i łączność.

Grupy wskaźników. Wskaźniki zgrupowano według 10 obszarów aktywności człowieka i zagospodarowania przestrzennego (1. Środowisko naturalne, 2. Rozwój demograficzny, 3. Rozwój społeczno-ekonomiczny, 4. Rynek pracy, 5. Warunki mieszkaniowe, 6. Infrastruktura osadnicza i ład przestrzenny, 7. Zdrowie i bezpieczeństwo, 8. Dostępność i jakość usług, 9. Dziedzictwo, kultura i rekreacja, 10. Spójność i aktywność społeczna).

Wskaźniki szczegółowe (cząstkowe). Do oceny jakości życia w gminach zaproponowano 63 wskaźniki szczegółowe (w pierwszej edycji było 48 wskaźników). Ich dobór ma charakter autorski, niemniej nawiązują one do doświadczeń klasyfikacyjnych polskiej przestrzony i gmin, wypracowanych zwłaszcza w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN. Zwiększenie liczby wskaźników nastąpiło m.in. w drodze konsultacji z przedstawicielami ogólnopolskich korporacji samorządowych: Związku Miast Polskich, Związku Gmin Wiejskich RP i Unii Miasteczek Polskich.

Algorytm syntetycznego Wskaźnika Jakości Życia. Ranking powstał w oparciu o wskaźnik syntetyczny, będący sumą zestandaryzowanych i znormalizowanych 63 wskaźników cząstkowych, którym przypisano wagi. Wzór na syntetyczny Wskaźnik Jakości Życia (WJŻ) jest następujący:

$$WJZ = \sum_{i=1}^n (S_m w_m + S_{m+1} w_{m+1} + \dots + S_{n-1} w_{n-1} + S_n w_n) = \sum_{i=1}^{48} S_i w_i = \sum (S_1 w_1 + S_2 w_2 + S_3 w_3 + \dots + S_{48} w_{48})$$

S_n – zestandaryzowana, znormalizowana i zrównana do skali 0-100 wartość wskaźnika szczegółowego;

w_n – waga wskaźnika szczegółowego n.

Standaryzację danych statystycznych przeprowadzono w sposób klasyczny, tj. według wzoru: $S = (x - \mu) / \sigma$, gdzie: S – wartość wskaźnika po standaryzacji, x – „surowa” wartość wskaźnika, μ – średnia arytmetyczna wskaźnika z 2477 gmin, σ – odchylenie standardowe „surowych” wartości w 2477 gminach. Następnie normalizacja wynikała z dużych rozrzutów zestandaryzowanych wskaźników, zwłaszcza w zagadnieniach dostępności i jakości usług (np. we wskaźniku „doksztalcanie i rozwój osobisty” odchylenie standardowe wyniosło 209,6 przy średniej 75,9). Stopień normalizacji dla wszystkich wskaźników szczegółowych ustalono na ± 3 odchylenia standardowe (tzn. jeśli jakaś wartość wskaźnika po standaryzacji była mniejsza niż -3 lub większa niż $+3$, zniżano mu wartość właśnie do ± 3). Przy takich „widełkach” zabieg ten zastosowano dla 55 spośród 63 wskaźników. Ostatnim krokiem w celu lepszej percepcji było sprowadzenie (przeliczenie) wszystkich

wartości wskaźników do przedziału 0-100 według wyprowadzonego na podstawie twierdzenia Talesa wzoru:

$$v_n^2 = \frac{v_{max}^2 - v_{min}^2}{v_{max}^1 - v_{min}^1} [v_n^1 - v_{min}^1] + v_{min}^2$$

v_n^2 – nowa wartość wskaźnika (przeliczona do nowej skali 0-100),

v_n – zmieniana wartość,

v_{max} – maksymalna nowa wartość,

v_{min} – minimalna nowa wartość,

v_{max}^1 – maksymalna zmieniana wartość,

v_{min}^1 – minimalna zmieniana wartość.

Dobór wag ma charakter autorski. W odróżnieniu od innych znanych rankingów jakości życia istotną część (około 20% wag) poświęcono środowisku przyrodniczemu, w tym warunkom klimatycznym, meteorologicznym, hydrologicznym, zdarzeniom ekstremalnym i in.

Algorytm Wskaźnika 60FR. W trakcie prac nad ubiegłoroczną edycją rankingu Instytut Pokolenia zainicjował dyskusję nad możliwością opracowania takiego rodzaju syntetycznego wskaźnika, który uwypuklałby wskaźniki, przy pomocy których samorządy mogą wpływać na poczucie szczęścia i satysfakcji rodzin mieszkających na terenie gminy. Celem takiego zabiegu jest identyfikacja tych gmin, które osiągają ponadprzeciętne rezultaty w 6 Obszarach Funkcjonowania Rodzin (60FR): podstaw materialnych, zdrowia, rekreacji i sportu, kultury, trwałości więzi, tożsamości. W toku tej dyskusji spośród 63 wskaźników, tworzących Wskaźnik Jakości Życia wspólnie z Instytutem Pokolenia wybrany został zestaw 17 wskaźników, na podstawie których powstał syntetyczny Wskaźnik 60FR z następującymi wagami:

- podstawy materialne (waga 0,2),
- zdrowie, rekreacja, sport (waga 0,15),
- edukacja i wychowanie (waga 0,15),
- kultura (waga 0,1),
- trwałość więzi (waga 0,4).

Obszar Tożsamość został wyłączony ze względu na brak odpowiednich wskaźników cząstkowych.

3 *Co dokładnie bierzemy pod uwagę?*

- wskaźniki szczegółowe i źródła danych

Regularnie gromadzone i udostępniane dane statystyczne dotyczące poziomu, warunków i jakości życia na całym świecie (nie tylko w Polsce) są ubogie dla niskich poziomów agregacji (miast, gmin). Często nie jest możliwe zasilenie istniejącą statystyką i konieczne są własne badania. W dostępnych zbiorach danych (głównie GUS) najwięcej jest informacji dotyczących materialnych aspektów sytuacji mieszkaniowej i nasylenia usługami. Najmniej jest lub nie istnieją dane dotyczące „powszechnych” elementów jakości życia (np. czasu traconego codziennie na dojazdy do pracy poprzez zatłoczenie na drogach). Dlatego dla części zagadnień muszą być wykorzystywane wskaźniki skorelowane (pochodne) lub alternatywne. Na przykład o poziomie dochodów gospodarstw domowych możemy pośrednio wnioskować na podstawie dochodów budżetów gmin z podatków PIT, chociaż dane te są zniekształcone algorytmem wyrównawczym, nie mówią o rozwarstwieniu, nie uwzględniają „szarej strefy” i wielu działalności, np. rolnictwa. Być może w niektórych przypadkach wskaźniki trzeba będzie dodatkowo przeważyć w tym zakresie.

W przypadku danych dla obszaru 6OFR problem dostępności danych jest jeszcze bardziej złożony, ponieważ w modelu tym istotną wagę przykładają się do czynników z obszarów takich jak trwałość więzi, tożsamość, edukacja i zdrowie. Część tych danych w ogóle nie jest gromadzona, a te, które istnieją, są rozproszone w wielu różnych instytucjach. Ponadto agregowane są w sposób, który utrudnia (a czasem uniemożliwia) przypisanie ich do konkretnych gmin. Dlatego w kolejnych latach wskaźnik 6OFR będzie rozbudowywany o kolejne wskaźniki – w tym wskaźniki pochodzące z badań prowadzonych przez Instytut Pokolenia.

Zestawienie 63 wskaźników szczegółowych przedstawiono w tabeli 1. Duża część danych pochodzi z Banku Danych Lokalnych GUS, a ponadto wykorzystano dane udostępniane publicznie lub otrzymane z: Biura Informacji Kredytowej S.A., Cenatorium sp. z o.o., Centralnej i Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych, Departamentu Badań Demograficznych GUS, GIS Expert sp. z o.o., Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii, Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego, Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Instytutu Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa-PIB, Komendy Głównej Policji, Narodowego Instytutu Dziedzictwa, MGGP Aero sp. z o.o., OpenStreetMap (OpenStreetMap Foundation), Ośrodka Statystyki Miast GUS w Poznaniu, Państwowej Komisji Wyborczej (Krajowego Biura Wyborczego), Polskich Linii Kolejowych S.A. oraz Urzędu Komunikacji Elektronicznej. Część danych została przygotowana na potrzeby różnych projektów, wykonywanych w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, jeszcze inna jest wskaźnikami autorskimi P. Śleszyńskiego. Jedna zmienna (długość okresu wegetacyjnego) pochodzi z pracy J. Krużela i in. (2015).

Większość wskaźników została obliczona za 2022 r. lub za ostatnie trzy-cztery lata (2019-2022). Przyjęcie kilkuletniego okresu referencyjnego wynikało ze zmienności wskaźników w czasie, jak też faktu, że wpływ na nie mogła mieć pandemia COVID-19. Ze względu na okres aktualizacji nie udało się zebrać danych za 2022 r. dla około 10 wskaźników (m.in. PKB, niektóre usługi). Dane środowiskowe mają dłuższy horyzont czasowy. W stosunku do poprzedniej

edycji udało się uszczegółowić i zaktualizować część wskaźników, których obliczenie jest szczególnie czasochłonne (np. rzeczywisty czas przejazdu

samochodem, dostępność do zieleni wysokiej, dostępność do drogi utwardzonej).

W dostępnych zbiorach danych (głównie GUS) najwięcej jest informacji dotyczących materialnych aspektów sytuacji mieszkaniowej i nasycenia usługami. Najmniej jest lub nie istnieją dane dotyczące „powszechnych” elementów jakości życia (np. czasu traconego codziennie na dojazdy do pracy poprzez zatłoczenie na drogach).

Zestawienie 63 wskaźników szczegółowych przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Charakterystyka wskaźników szczegółowych wykorzystanych w Syntetycznym Wskaźniku Jakości Życia w gminach

Kod*	Waga		Obszar	Nazwa	Zapis szczegółowy	Okres referencyjny	Źródło
	obszaru	wskaźnika					
W01	18,75	2,25	Środowisko naturalne	Klimatyczny Bilans Wodny	Klimatyczny Bilans Wodny, średnia z miesięcy IV-IX	piecioletnie 2018-2022 (dane wg dwumiesięcznych par: IV-V, VI-VII, VIII-IX)	IUNG
W02	18,75	1,5		Okres wegetacyjny	Długość okresu wegetacyjnego	1981-2010	Krużel i in. 2015
W03	18,75	0,75		Agroklimat	Wskaźnik agroklimatu	wielolecie	IUNG Puławy ¹
W04	18,75	0,75		Usłonecznienie	Liczba godzin usłonecznienia	2020	IMI GW
W05	18,75	0,75		Burze	Prawdopodobieństwo występowania warunków sprzyjających burzy (IV-IX)	1966-2010	Atlas Zagrożeń Meteorologicznych Polski (Ustrnul i in. 2014)
W06	18,75	0,75		Gołoledź	Prawdopodobieństwo występowania warunków sprzyjających gołoledzi (X-IV)	1966-2010	Atlas Zagrożeń Meteorologicznych Polski (Ustrnul i in. 2014)
W07	18,75	1,5		Ukształtowanie terenu	Udział powierzchni osiedleńczych o spadkach >3%	wsk. stały	SRTM3 (2011), CLC 2018 (GIOŚ) ²
W08	18,75	2,25		Dostępność zieleni	Odsetek ludności z dostępem do płatów zieleni wysokiej w odległości do 500 m (wg CLC 2018: 1.4.1 - Miejskie tereny zielone, 3.1 - lasy)	2018/2020	CLC 2018, ludność 2020 PESEL
W09	18,75	1,5		Zacienienie naturalne	Udział powierzchni gmin pod koronami drzew	2018	MGGP Aero
W10	18,75	1,5		Walory estetyczne krajobrazu	Wskaźnik atrakcyjności wizualnej krajobrazu	wsk. stały	Śleszyński 2007
W11*	18,75	5,25		Zanieczyszczenie środowiska	Odchylenie od normy stężeń (średnia z BaP, PM10, PM25); norma = 100%	średnia 2019-2021	GIOŚ ³
W12*	3,75	1,5	Rozwój demograficzny	Obciążenie demograficzne	Liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	2022	BDL GUS
W13*	3,75	1,5		Równowaga płci w wieku małżeńskim	Odchylenie wsp. feminizacji/maskulinizacji w wieku 20-39 lat	2022	BDL GUS
W14	3,75	0,75		Zastępowalność pokoleń	Liczba urodzeń na 100 zgonów	2020-2022	BDL GUS
W15	9	0,75	Rozwój społeczno-ekonomiczny i dobrobyt	Dochód narodowy	Dochód narodowy na 1 mieszkańca w podregionie (Polska = 100)	2020	BDL GUS
W16*	9	1,5		Budżety gmin	Dochody własne budżetów gmin na 1 mieszkańca	2020-2022	BDL GUS
W17	9	1,5		Inwestycje mieszkaniowe	PUM oddana do użytku na 1 mieszkańca	2020-2022	BDL GUS
W18*	9	1,5		Wskaźnik atrakcyjności migracyjno-osadniczej	Saldo pracy migracyjnej (zameldowania ważne odległością) na 1 mieszkańca	2019-2022	macierz przemeldowań GUS ⁴
W19	9	1,5		Ubóstwo dochodowe	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	2021	BDL GUS
W20	9	0,75		Spłacalność kredytów	Udział osób z co najmniej jednym zobowiązaniem wymagalnym powyżej 90 dni wśród kredytobiorców	2021	BIK S.A.
W21*	9	1,5		Wydatki majątkowe inwestycyjne gmin	Wydatki majątkowe inwestycyjne gmin na 1 mieszkańca	2018-2022	BDL GUS

W22*	7,5	2,25	Rynek pracy	Bezrobocie	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym	2022	BDL GUS
W23	7,5	3		Przeciętne wynagrodzenie	Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w powiecie w relacji do średniej krajowej (Polska=100)	2022	BDL GUS
W24	7,5	1,5		Równowaga przestrzenna rynku pracy	Liczba wyjeżdżających do pracy na 100 osób w wieku produkcyjnym ważona odległością	2016	GUS(OSM w Poznaniu)
W25	7,5	0,75		Warunki pracy	Zatrudnieni w warunkach zagrożenia (liczeni tylko raz w przeważającej grupie zagrożeń, bez małych podmiotów <10 prac. i bez rolnictwa ind.)	2020	BDL GUS
W26	12,25	3,75	Warunki mieszkaniowe i energia	Warunki mieszkaniowe	Powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 osobę	2022	BDL GUS
W27	12,25	2,25		Niska emisja	Udział budynków mieszkalnych opalanych paliwem stałym (węgiel, pelet, drewno itp.)	2021	GUNB
W28	12,25	2,25		OZE (odnawialne źródła energii)	Udział budynków mieszkalnych ze źródłem OZE (fotowoltaika, pompa ciepła i in.)	2021	GUNB
W29	12,25	2,5		Ceny gruntów budowlanych	Mediana cen gruntów budowlanych pod mieszkalnictwo	2022 (dla 93% gmin), pozostałe 2020-2021	Cenatorium
W30	12,25	1,5		Dostępność ekonomiczna mieszkań	Powierzchnia (liczba) m2 lokalu mieszkalnego w powiecie, którą można kupić za przeciętne wynagrodzenie (sprzedaż na wolnym rynku)	2021	BDL GUS
W31	9,75	0,75	Infrastruktura osadnicza i ład przestrzenny	Zwodociągowanie	Udział ludności korzystającej z wodociągów	2021	BDL GUS
W32	9,75	0,75		Skanalizowanie	Udział ludności korzystającej z kanalizacji zbiorczej	2021	BDL GUS
W33	9,75	1,5		Oczyszczanie ścieków	Udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków	2022	BDL GUS
W34	9,75	0,75		Presja inwestycyjna na tereny poza planami miejscowymi	Liczba decyzji o warunkach zabudowy na 100 mieszkańców	2017-2021	BDL GUS
W35	9,75	3		Chłonność demograficzna	Odchylenie od racjonalnej chłonności demograficznej w planach miejscowych	2020-2030	IGiPZ PAN
W36	9,75	1,5		Rozproszenie osadnictwa	Długość najkrótszego dendrytu między punktami adresowymi na 1 mieszka.	2018	punkty adresowe (GUGiK) ⁵
W37	9,75	1,5		Gospodarność przestrzeni rolniczej	Ugory na 1 mieszkańca	2020/2022	PSR 2020, BDL 2022
W38	11,25	1,5	Zdrowie i bezpieczeństwo	Opieka zdrowotna	Lekarze pracujący wg podstawowego miejsca pracy w powiecie na 10 tys. ludności	2021	BDL GUS
W39*	11,25	3,75		Poziom zdrowia	Zgony osób w wieku do 65 lat na 1000 ludności w tym wieku	2018-2022	BDL GUS
W40	11,25	0,75		Bezpieczeństwo pracy	Poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1000 pracujących ogółem	2019-2021	BDL GUS
W41*	11,25	1,5		Bezpieczeństwo społeczne	Przestępstwa na 1000 mieszkańców	2020-2022	KGP ⁷
W42	11,25	0,75		Bezpieczeństwo drogowe	Wypadki drogowe i kolizje na 1000 mieszkańców	2020-2022	KGP ⁸
W43	11,25	3		Bezpieczeństwo przyrodnicze	Udział ludności zagrożonej powodzią lub podtopieniem	2020	IGiPZ PAN, KPZK 2030 ⁹
W44	19,5	3	Dostępność i jakość usług	Ogólna dostępność do usług publicznych i komercyjnych	Syntetyczny wskaźnik peryferyjności (dostępności) czasowej do ośrodków miejskich różnego rzędu	2023	IGiPZ PAN ¹⁰

W45	19,5	3		Dostępność do dróg utwardzonych	Odsetek ludności z dostępem do utwardzonej drogi publicznej powyżej 300 m	2023/2020	OpenStreet-Map, punkty adresowe
W46	19,5	3		Dostępność do kolei	Ważona odległość do najbliższego przystanku kolejowego	2023 (PKP), 2020 (ludność, PESEL)	PLK S.A., IGiPZ PAN
W47	19,5	1,5		Ścieżki rowerowe	Długość ścieżek rowerowych na 1 mieszkańca	2021	BDL GUS
W48	19,5	1,5		Dostępność przestrzenna do szkoły podstawowej	Przeciętna odległość uczniów do szkoły podstawowej	2018	GUS (niepublikowane)
W49*	19,5	2,25		Poziom edukacji podstawowej	Średnia ze sprawdzianu ósmoklasisty (język polski, matematyka) ważona średnią ogólnopolską	2020-2022	OKE
W50*	19,5	1,5		Przedszkola	Miejsca w przedszkolach na 100 dzieci w grupie wieku 3-6 lat	2021	MENIS (SIO)
W51	19,5	0,75		Żłobki	Miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych na 100 dzieci w grupie do 3 lat	2022	BDL GUS
W52	19,5	0,75		Dokształcanie i rozwój osobisty	Absolwenci kursów na 10 tys. mieszkańców (języki obce, komputerowe, plastyczne i in.)	2019-2022	BDL GUS
W53*	19,5	2,25		Dostęp do internetu	Udział budynków z dostępem do internetu szerokopasmowego	2022	UKE
W54	6,75	0,75	Dziedzictwo, kultura i rekreacja	Potencjał zabytków	Liczba zabytków na 100 km ²	2020	NID ¹¹
W55	6,75	0,75		Zbiory muzealne	Muzealia na 1 tys. mieszkańców	2022	BDL GUS
W56*	6,75	0,75		Infrastruktura kulturalna	Liczba miejsc w salach widowiskowych i kinach na 1000 mieszkańców	2022	BDL GUS
W57*	6,75	0,75		Zasoby bibliotek	Księgozbiór bibliotek publicznych na 1 mieszkańca	2022	BDL GUS
W58	6,75	0,75		Instytucje kulturalne	Koła, kluby i sekcje na 10 tys. mieszkańców	2022	BDL GUS
W59*	6,75	0,75		Młodzież zaangażowana w kulturę	Udział dzieci i młodzieży szkolnej w pozaszkolnych zajęciach artystycznych na 1000 uczniów	2019-2022	BDL GUS
W60*	6,75	0,75		Imprezy i wydarzenia kulturalno-artystyczne	Liczba imprez artystyczno-rozrywkowych i sportowych na 1000 mieszkańców	2019-2021	BDL GUS
W61*	6,75	0,75		Partycypacja w imprezach	Liczba osób, które biorą udział w imprezach artystyczno-rozrywkowych na 1 tys. mieszkańców	2019-2022	BDL GUS
W62	6,75	0,75		Dostępność rekreacji	Obiekty sportowe na 10 tys. mieszkańców	2022	BDL GUS
W63	1,5	1,5	Spójność i aktywność społeczna	Integracja społeczna	Frekwencja w wyborach samorządowych	ostatnie 2 wybory lokalne (2014, 2018)	PKW

Źródło: opracowanie własne.

Uwagi:

*gwiazdką oznaczono 17 wskaźników, użytych do rankingu 60FR (proponycja autorska P. Wolańskiego i P. Soproniuka, Instytut Pokolenia).

Wagi: podstawy materialne - 20, zdrowie, rekreacja, sport - 15, edukacja i wychowanie - 15, kultura - 10, trwałość więzi - 40;

¹ metodologia opisana w pracy J. Jadczyżyna (2009);

² metodologia wskaźnika opisana w pracy P. Śleszyńskiego (2013b);

³ norma = 100%; normy roczne (µg/m³): PM_{2.5} - 20, PM₁₀ - 40, BAP - 1;

⁴ metodologia wskaźnika opisana w pracy P. Śleszyńskiego (2020);

⁵ dane obliczyli K. Goch i P. Sudra, zob. też metodologia opisana w pracy P. Śleszyńskiego i P. Sudry (2019);

⁶ dane tylko dla powiatów, ale oddają stan zdrowotności/opieki lekarskiej z powodu rejonizacji służby zdrowia wg głównie powiatów;

⁷ wskaźnik ważony rodzajem przestępstw - kryminalne 0,7, niekryminalne 0,3;

⁸ wskaźnik ważony rodzajem zdarzeń - zabici 0,7, ranni 0,3;

⁹ wg KPZK 2030 (szacunki liczby ludności zagrożonej powodzią i podtopieniami P. Śleszyńskiego, dane o terenach zagrożonych zostały wyinterpretowane z bazy danych mokradeł IMUiZ (2006) oraz Mapy Roślinności Potencjalnej Polski IGiPZ PAN opr. pod kier. J.M. Matuszkiewicz (1995) i jej cyfrowej, wektorowej wersji J.M. Matuszkiewicz i J. Wolskiego (2023) - wskaźnik stały. Jest to pośrednio także wskaźnik dotyczący warunków bioklimatycznych, fitosanitarnych itp. (destymulanta);

¹⁰ na podstawie rzeczywistych czasów przejazdu (dane obliczył M. Stępnik), brak nowszych danych; zob. także metodologia wskaźnika opisana w pracy P. Śleszyńskiego (2016);

¹¹ liczba zabytków ważona ich wiekiem (im starszy okres powstania, tym zabytek cenniejszy), skala wykładnicza.

Wśród badanych czynników są te dotyczące środowiska naturalnego, rozwoju demograficznego, rozwoju społeczno-ekonomicznego, rynku pracy, warunków mieszkaniowych i energii, infrastruktury osadniczej i ład przestrzennego, zdrowia i bezpieczeństwa, dostępności i jakości usług, kultury i rekreacji.

4

W których gminach żyje się najlepiej?

- wyniki Rankingu Gmina Dobra do Życia

Wyniki Wskaźnika Jakości Życia dla 2477 gmin zestawiono w podziale na typy. To podejście wynikało z faktu bardzo dużego zróżnicowania gmin, w których trudno porównywać wyniki ze względu na różnego rodzaju zróżnicowania wielkościowe i funkcjonalne.

Wyróżniono pięć typów gmin:

- A – miasta na prawach powiatu
- B – strefy podmiejskie miast na prawach powiatu
- C – gminy z siedzibą powiatu ziemskiego
- D – gminy miejskie i miejsko-wiejskie z miastem powyżej 5 tys. mieszkańców
- E – gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z miastem poniżej 5 tys. mieszkańców

Jest to klasyfikacja administracyjno-osadnicza, nawiązująca do klasyfikacji funkcjonalnej P. Śleszyńskiego i T. Komornickiego (2016). W tym strefy podmiejskie miast wojewódzkich pochodzą z delimitacji P. Śleszyńskiego (2013a), a pozostałe strefy podmiejskie wyznaczono w programie ESPON 1.4.2 „Study on urban functions” (opublikowano je w pracy P. Korcelli i in. 2010, s. 46).

Wyniki wskaźnika syntetycznego prezentowane są także w podziale na województwa.

Dodatkowo prezentowane są wyniki Wskaźnika 60FR.

Tabela 2. Gminy z najwyższym wskaźnikiem jakości życia (WJŻ) według typów gmin (A-E)

Województwa: 02 – dolnośląskie, 04 – kujawsko-pomorskie, 06 – lubelskie, 08 – lubuskie, 10 – łódzkie, 12 – małopolskie, 14 – mazowieckie, 16 – opolskie, 18 – podkarpackie, 20 – podlaskie, 22 – pomorskie, 24 – śląskie, 26 – świętokrzyskie, 28 – warmińsko-mazurskie, 30 – wielkopolskie, 32 – zachodniopomorskie.

Typy administracyjne gmin: 1 – miejska, 2 – miejsko-wiejska, 3 – wiejska.

Typy funkcjonalne gmin: A – miasta na prawach powiatu, B – strefy podmiejskie miast na prawach powiatu, C – gminy z siedzibą powiatu ziemskiego, D – gminy miejskie i gminy miejsko-wiejskie z miastem powyżej 5 tys. mieszkańców, E – gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z miastem poniżej 5 tys. mieszkańców.

Miejsce w rankingu	Nazwa	Województwo	Wynik sumaryczny	Typ administracyjny	Typ funkcjonalny	Liczba ludności (tys., 2022)
A						
10	Warszawa	14	64,02	14	A	1862,0
11	Kraków	12	63,98	12	A	803,3
13	Zielona Góra	08	63,91	08	A	139,3
17	Wrocław	02	63,27	02	A	674,1
21	Sopot	22	63,03	22	A	32,3
B						
2	Osielsko	04	67,60	04	B	17,9
3	Podkowa Leśna	14	66,28	14	B	3,8
4	Izabelin	14	65,46	14	B	10,8
5	Dobra (Szczecińska)	32	64,40	32	B	29,1
6	Kobierzyce	02	64,32	02	B	24,4
C						
63	Stalowa Wola	18	59,92	18	C	55,8
89	Lubliniec	24	59,26	24	C	23,4
95	Kołobrzeg	32	59,15	32	C	43,7
102	Lubin	02	58,96	02	C	68,4
120	Nowy Tomyśl	30	58,54	30	C	27,6
D						
46	Gogolin	16	60,61	16	D	11,6
103	Kostrzyn nad Odrą	08	58,95	08	D	17,7
115	Władysławowo	22	58,59	22	D	14,5
127	Miasteczko Śląskie	24	58,46	24	D	7,0
137	Kalety	24	58,27	24	D	8,2
E						
1	Kleszczów	10	68,17	10	E	6,2
35	Dziwnów	32	61,61	32	E	3,6
38	Lubin	02	61,23	02	E	18,1
45	Jerzmanowa	02	60,63	02	E	5,7
57	Ustronie Morskie	32	60,12	32	E	3,8

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Gminy z najwyższym wskaźnikiem jakości życia (WJZ) według województw

Typy administracyjne gmin: 1 – miejska, 2 – miejsko-wiejska, 3 – wiejska.

Typy funkcjonalne gmin: A – miasta na prawach powiatu, B – strefy podmiejskie miast na prawach powiatu, C – gminy z siedzibą powiatu ziemskiego, D – gminy miejskie i gminy miejsko-wiejskie z miastem powyżej 5 tys. mieszkańców, E – gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z miastem poniżej 5 tys. mieszkańców.

Województwo / miejsce w rankingu	Nazwa	Wynik sumaryczny	Typ administracyjny	Typ funkcjonalny	Liczba ludności (tys., 2022)
dolnośląskie					
6	Kobierzyce	64,32	2	B	24,4
17	Wrocław	63,27	1	A	674,1
26	Kąty Wrocławskie	62,50	3	B	29,7
32	Długołęka	61,86	2	B	42,9
38	Lubin	61,23	2	E	18,1
kujawsko-pomorskie					
2	Osielsko	67,60	2	B	17,9
31	Białe Błota	61,99	2	B	25,6
43	Łysomice	60,84	2	B	10,9
55	Solec Kujawski	60,16	3	B	16,5
59	Toruń	60,10	1	A	195,7
lubelskie					
62	Głusk	60,00	2	B	14,5
111	Lublin	58,72	1	A	331,2
180	Świdnik	57,43	1	B	37,0
248	Puławy	56,62	1	C	44,4
264	Tereszpol	56,50	2	E	3,8
lubuskie					
13	Zielona Góra	63,91	1	A	139,3
33	Świdnica	61,85	2	B	6,8
71	Łęknica	59,65	1	E	2,3
103	Kostrzyn nad Odrą	58,95	1	D	17,7
130	Babimost	58,38	3	E	6,1
łódzkie					
1	Kleszczów	68,17	2	E	6,2
106	Nowosolna	58,85	2	B	5,6
124	Bełchatów	58,49	2	E	12,9
142	Lipce Reymontowskie	58,14	2	E	3,1
179	Łódź	57,43	1	A	658,4
małopolskie					
11	Kraków	63,98	1	A	803,3
79	Wielka Wieś	59,42	2	B	16,4
93	Zielonki	59,17	2	B	27,2
112	Niepołomice	58,67	3	B	32,8
122	Sucha Beskidzka	58,51	1	C	8,9

mazowieckie					
3	Podkowa Leśna	66,28	1	B	3,8
4	Izabelin	65,46	2	B	10,8
7	Michałowice	64,24	2	B	19,3
8	Stare Babice	64,20	2	B	22,6
9	Lesznówola	64,18	2	B	36,8
opolskie					
29	Opole	62,05	1	A	126,5
46	Gogolin	60,61	3	D	11,6
73	Tarnów Opolski	59,59	2	B	9,4
83	Walce	59,36	2	E	5,2
113	Chrzastowice	58,67	2	B	7,1
podkarpackie					
28	Rzeszów	62,19	1	A	197,2
63	Stalowa Wola	59,92	1	C	55,8
123	Mielec	58,50	1	C	57,4
135	Krosno	58,32	1	A	44,3
168	Głogów Małopolski	57,58	3	B	19,5
podlaskie					
36	Supraśl	61,58	3	B	17,7
100	Wasilków	58,99	3	B	20,4
114	Białystok	58,60	1	A	292,6
160	Juchnowiec Kościelny	57,70	2	B	18,3
183	Choroszcz	57,42	3	B	17,6
pomorskie					
21	Sopot	63,03	1	A	32,3
23	Gdańsk	62,73	1	A	486,3
37	Gdynia	61,34	1	A	242,9
44	Kolbudy	60,69	2	B	20,8
54	Kosakowo	60,16	2	B	20,6
śląskie					
61	Boronów	60,01	2	E	3,3
66	Katowice	59,83	1	A	280,2
69	Bielsko-Biała	59,68	1	A	166,8
76	Kobiór	59,51	2	B	5,1
80	Szczyrk	59,41	1	B	5,3
świętokrzyskie					
275	Włoszczowa	56,37	3	C	18,7
279	Kielce	56,35	1	A	183,9
301	Morawica	56,08	3	B	17,8
314	Sitkówka-Nowiny	55,91	2	B	8,0
444	Busko-Zdrój	54,79	3	C	30,9
warmińsko-mazurskie					
16	Stawiguda	63,33	2	B	14,5

47	Dywity	60,58	2	B	13,4
74	Gietrzwałd	59,54	2	B	6,9
99	Olsztyn	59,02	1	A	168,2
143	Jonkowo	58,06	2	B	7,8
wielkopolskie					
12	Tarnowo Podgórne	63,98	2	B	32,7
18	Suchy Las	63,25	2	B	20,4
20	Puszczykowo	63,14	1	B	9,4
40	Poznań	61,03	1	A	541,3
56	Dopiewo	60,12	2	B	34,9
zachodniopomorskie					
5	Dobra (Szczecińska)	64,40	2	B	29,1
30	Kołbaskowo	62,04	2	B	15,0
35	Dziwnów	61,61	3	E	3,6
41	Międzyzdroje	61,02	3	B	6,1
42	Szczecin	60,90	1	A	391,6

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4. Gminy z najwyższym wskaźnikiem 6OFR według typów gmin (A-E)

Województwa: 02 – dolnośląskie, 04 – kujawsko-pomorskie, 06 – lubelskie, 08 – lubuskie, 10 – łódzkie, 12 – małopolskie, 14 – mazowieckie, 16 – opolskie, 18 – podkarpackie, 20 – podlaskie, 22 – pomorskie, 24 – śląskie, 26 – świętokrzyskie, 28 – warmińsko-mazurskie, 30 – wielkopolskie, 32 – zachodniopomorskie.

Typy administracyjne gmin: 1 – miejska, 2 – miejsko-wiejska, 3 – wiejska.

Typy funkcjonalne gmin: A – miasta na prawach powiatu, B – strefy podmiejskie miast na prawach powiatu, C – gminy z siedzibą powiatu ziemskiego, D – gminy miejskie i gminy miejsko-wiejskie z miastem powyżej 5 tys. mieszkańców, E – gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z miastem poniżej 5 tys. mieszkańców.

Typ funkcjonalny gminy	Miejsce w rankingu ogółem	Miejsce w rankingu WJŻ	Nazwa gminy	Województwo	Wynik sumaryczny	Typ administracyjny	Liczba ludności (tys., 2021)
A	4	3	Rzeszów	18	68,75	1	196374
B	3	2	Boguchwała	18	69,74	3	21856
C	4	3	Jarosław	18	62,48	1	35945
D	30	4	Krynica-Zdrój	12	64,31	3	15933
E	1	1	Kleszczów	10	73,24	2	6151

Źródło: opracowanie własne.

Na mapie Polski, na której przedstawiono wynik dla wszystkich gmin, zwraca uwagę obszar ciągnący się od Kaszub poprzez Wielkopolskę (bez Kujaw), Śląsk (Dolny – bez Sudetów, Opolski i Górny) po Małopolskę (obecne województwo małopolskie i podkarpackie). Ma on charakterystyczny kształt litery L. Jest to kształt (układ regionalny), zidentyfikowany już dość dawno, bowiem jeszcze w latach 60. ubiegłego wieku przez S. Leszczyckiego (1964) i nazwany przez to „L Leszczyckiego”.

5

Jaka jest jakość życia w polskich gminach?

- komentarz do wyników

Ujęcie ogólnopolskie. W ujęciu ogólnopolskim na miejscu pierwszym znalazła się, podobnie jak rok wcześniej, gmina wiejska Kleszczów (woj. łódzkie). Jest to jedna z najbogatszych gmin w Polsce, związana z kopalnią i elektrownią bełchatowską, stąd trudno ją nazwać typowo wiejską. Drugie miejsce zajęła miejsko-wiejska gmina Osielsko (woj. kujawsko-pomorskie), a trzecie – Podkowa Leśna (woj. mazowieckie). Gminy te zamieniły się miejscami. W sumie na 20 pierwszych miejsc nowe są 4 gminy: podwarszawskie Michałowice (znalazły się najwyżej spośród „nowicjuszy” w pierwszej „dwudziestce”, bowiem na 7 miejscu), następnie również podwarszawskie Lesznowola (9) i Józefów (14), a czwarta gmina to podpoznańskie Puszczykowo (miejsce 20).

Wyniki według typów gmin. Ponieważ wyniki te są tylko częściowo porównywalne ze względu na różną specyfikę gmin, w tabeli 2 zestawiono wyniki według typów samorządów. Duże miasta najlepsze pod względem wartości wskaźnika jakości życia to kolejno Warszawa, Kraków, Zielona Góra, Wrocław i Sopot – niemal wszystkie z pierwszej „dwudziestki” gmin i te same, co w ubiegłym roku, tylko w nieco innej kolejności. Również w grupie gmin podmiejskich nie ma niespodzianek: Osielsko z Podkową Leśną zamieniły się miejscami, podobnie jak Dobra z Kobierzycami, a Izabelin pozostał na tym samym trzecim miejscu. Nieco większe zmiany są dopiero w grupie miast powiatowych, w których na czoło wysunęła się Stalowa Wola (z trzeciego miejsca w ub. roku), a następne miejsca zajmują Lubliniec, Kołobrzeg i Lubin oraz nowy w pierwszej „piątce” Nowy Tomyśl.

W grupie gmin miejsko-wiejskich i wiejskich z nieco większym miastem (powyżej 5 tys. mieszkańców)

pierwsze miejsce ponownie zajął Gogolin, a następnie Kostrzyn nad Odrą, Władysławowo i nowe w tej kategorii gminy z miasteczkiem poniżej 5 tys. mieszkańców i wiejskich, pierwsze miejsce zajął wspomniany już Kleszczów, a następnie Dziwnów (jako nowa gmina „na szczycie”), Lubin (chodzi tu oczywiście o gminę obwarzankową), Jerzmanowa i Ustronie Morskie.

Tak więc w stosunku do rankingu z poprzedniego roku, nie ma zbyt wiele niespodzianek: królują gminy aglomeracyjne największych ośrodków miejskich, jak i generalnie ośrodki tzw. wielkiej piątki (Warszawa, Kraków, Wrocław i trójmiejski Sopot). Z drugiej strony są to miasta i gminy o przemysłowym lub turystycznym charakterze.

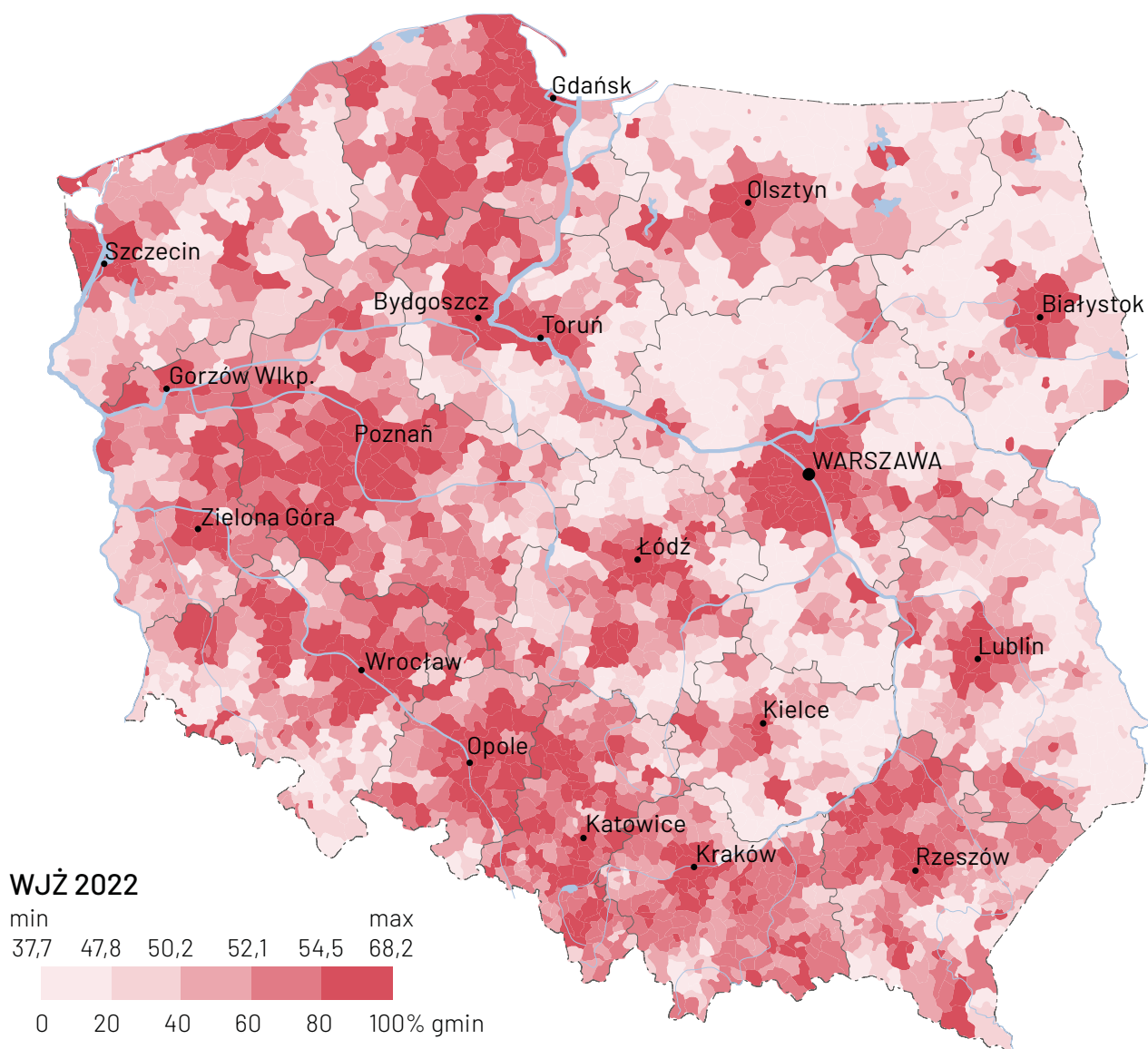
Wyniki według województw. Więcej zmian jest w województwach (tabela 3). W województwie śląskim zmieniły się trzy gminy, po dwie w kujawsko-pomorskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim, po jednej w lubelskim, lubuskim, łódzkim, małopolskim, mazowieckim, opolskim, podkarpackim, pomorskim, świętokrzyskim i zachodniopomorskim, a wyłącznie kolejność zmieniła się w dolnośląskim lub pomorskim. W województwach pierwsze miejsca zdobyły zazwyczaj ich stolice lub któryś z samorządów z otoczenia. Wyjątek stanowi Kleszczów (łódzkie) i Włoszczowa (świętokrzyskie).

Wyniki z lotu ptaka. Na mapie Polski, na której przedstawiono wynik dla wszystkich gmin (ryc. 1), zwraca uwagę obszar ciągnący się od Kaszub poprzez Wielkopolskę (bez Kujaw), Śląsk (Dolny – bez Sudetów, Opolski i Górny) po Małopolskę (obecne województwo małopolskie i podkarpackie). Ma on charakterystyczny kształt litery L. Jest to kształt (układ regionalny), zidentyfikowany już dość dawno, bowiem jeszcze w latach 60. ubiegłego wieku przez S. Leszczyckiego (1964) i nazwany przez to „L Leszczyckiego”. Obserwowano na tym obszarze wyższą na tle innych regionów aktywność ludzką i społeczno-gospodarczą. Generalnie wskaźniki jakości życia dla gmin wiejskich korelują z poziomem rozwoju gospodarczego (Bański

2008; Stanny i in. 2018, 2023), stanem procesów demograficznych (Wiśniewski i in. 2020), zagospodarowaniem przestrzennym (Węclawowicz i in. 2006) oraz delimitacjami obszarów problemowych (Śleszyński i in. 2017, 2020).

W pozostałych regionach wyraźnie wyższe wskaźniki osiągnęły aglomeracje (szczecińska, olsztyńska, białostocka, warszawska, lubelska, kielecka). Z kolei na mapie miast (gminy miejskie i miejsko-wiejskie) widać korelację z wielkością ośrodka – im on większy pod względem liczby ludności, tym wskaźnik jakości życia też jest wyższy. Wyjątkiem jest Częstochowa i Radom, które zajęły odległe miejsca w ósmej setce gmin.

Ryc. 1. Wyniki rankingu „Gmina Dobra do Życia” w gminach

Źródło: opracowanie własne.

W sumie w rankingu najwyższe miejsca zdominowały gminy podmiejskie, w stopniu większym, jak w roku ubiegłym. Na pierwsze 20 miejsc było ich 15 (w roku 2022 – 12, a w roku 2021 – też 15). Sumaryczna jakość życia obejmująca szerokie spektrum wskaźników nie jest tam aż tak zła, jak wynikałoby to z obserwacji urbanistycznych, krajobrazowych itp. (Lorens 2015, Chmielewski i in. 2018). Wysokie koszty suburbanizacji, chaosu przestrzennego itp. są łagodzone innymi wskaźnikami, związanymi z bliższym położeniem w stosunku do rdzeni aglomeracji.

Ale warto też zwrócić uwagę, że w wielu gminach podmiejskich sumaryczny Wskaźnik Jakości Życia okazał się gorszy (55,2), niż w miastach rdzeniowych (56,6). Był jednak wyższy, niż w przypadku miast powiatowych (52,8) (ryc. 2). W województwie małopolskim WJŻ stref podmiejskich był na poziomie zbliżonym do peryferyjnych gmin wiejskich. Z kolei w województwie śląskim w zasadzie wszystkie typy gmin miały zbliżone wartości, co oznacza brak wyraźnej różnicy na plus w przypadku większych miast.

Ryc. 2. Średni wynik Wskaźnika Jakości Życia w typach gmin i województwach

Typy gmin: A – miasta na prawach powiatu, B – strefy podmiejskie miast na prawach powiatu, C – gminy z siedzibą powiatu, D – gminy miejskie i gminy miejsko-wiejskie z miastem powyżej 5 tys. mieszkańców, E – gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z miastem poniżej 5 tys. mieszkańców.

Województwa: 02 – dolnośląskie, 04 – kujawsko-pomorskie, 06 – lubelskie, 08 – lubuskie, 10 – łódzkie, 12 – małopolskie, 14 – mazowieckie, 16 – opolskie, 18 – podkarpackie, 20 – podlaskie, 22 – pomorskie, 24 – śląskie, 26 – świętokrzyskie, 28 – warmińsko-mazurskie, 30 – wielkopolskie, 32 – zachodniopomorskie.

Źródło: opracowanie własne.

Dlatego przyszłościowo trzeba myśleć o restrukturyzacji stref podmiejskich, bo koszty bezładu przestrzennego i rozpraszania zabudowy będą się mścić w przyszłości. W Polsce wyliczono je na 84 mld zł rocznie (Kowalewski i in. 2018) i duża ich część dotyczy obszarów sąsiadujących z miastami, m.in. w zakresie kosztów czasu, traconych na uciążliwe dojazdy do pracy i usług (Lityński i Hołuj 2018). A przecież jakość życia w gminach podmiejskich powinna być wyraźnie wyższa. Dlatego ta wysoka pozycja gmin podmiejskich w rankingu jest nieco „pyrrusowa”, podobnie jak w poprzednich latach.

W dużych miastach nie ma niespodzianek, jeśli chodzi o wysokie miejsca. Zajęły je bez poznańskiego wyjątku aglomeracje tzw. wielkiej piątki (Warszawa, Sopot, Wrocław i Kraków). Jako trzecia znalazła się Zielona Góra. Wysoką pozycję zawdzięcza ona temu, że od 2015 r. funkcjonuje wraz z połączoną obwarunkową gminą wiejską, co niewątpliwie polepsza wskaźniki mieszkaniowe i środowiskowe.

Można zatem wciąż obserwować polaryzację kraju,

ale granice zaborów i wpływ tzw. opóźnienia urbanizacyjnego czy wielkich przemieszczeń ludności po II wojnie światowej nie są już tak widoczne (np. w województwie podlaskim i warmińsko-mazurskim). Najwyraźniejsza jest chyba granica między województwem podkarpackim i świętokrzyskim (na Wiśle). Z kolei brak jest jednoznacznego wpływu dróg (autostrad i dróg ekspresowych), ale inne badania taki związek sugerują (Śleszyński 2021b).

Na podstawie wyników można też sądzić, że przywoływany często podział na Polskę A i B ma coraz mniejsze zastosowanie. Na tzw. ścianie wschodniej wyraźnie korzystnie odstaje większa część województwa podkarpackiego czy fragmenty Lubelszczyzny i Podlasia.

Na zakończenie trzeba podkreślić, że wyznaczone obszary gorszej jakości życia pokrywają się, podobnie jak w ubiegłych latach, z obszarami problemowymi (Śleszyński i in. 2017) i wyludniającymi się od dłuższego czasu (Eberhardt 1989). To porównanie wskazuje na inercję procesów rozwojowych w Polsce.

Można wciąż obserwować polaryzację kraju, ale granice zaborów i wpływ tzw. opóźnienia urbanizacyjnego czy wielkich przemieszczeń ludności po II wojnie światowej nie są już tak widoczne.

Co jeszcze można przeczytać na ten temat?

- bibliografia

- Bański J., 2008, *Wiejskie obszary sukcesu gospodarczego*, Studia Obszarów Wiejskich, 14, Komisja Obszarów Wiejskich PTG, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.
- Chojnicki Z., Czyż T., 1991, *Zróżnicowanie przestrzenne poziomu i warunków życia ludności*, Biuletyn KPZK PAN, 153, Warszawa.
- Chmielewski T., Śleszyński P., Chmielewski S., Kułak A., 2018, *Ekologiczne i fizjonomiczne koszty bezładu przestrzennego*, Prace Geograficzne, 264, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.
- Czapiewski K., 2003, *Warunki życia w ocenie mieszkańców obszarów wiejskich*, [w:] B. Górz, Cz. Guzik (red.), *Współczesne przeobrażenia i przyszłość wsi polskiej*, Komisja Geografii Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej PTG, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Instytut Geografii AP w Krakowie, s. 33-49.
- Eberhardt P., 1989, *Regiony wyludniające się w Polsce*, Prace Geograficzne, 148, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.
- Gucwa-Leśny E., 2002, *Zmiany poziomu życia i ich społeczne uwarunkowania*, [w:] M. Marody (red.), *Wymiały życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI wieku*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa, s. 177-199.
- GUS, 2014, *Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka demograficzna – NSP 2011*, opracowanie pod kierunkiem D. Szałtys, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa. <https://stat.gov.pl/spisy-powszechn/nsp-2011/nsp-2011-wyniki/gospodarstwa-domowe-i-rodziny-charakterystyka-demograficzna-nsp-2011,5,1.html>.
- GUS, 2023, *Rodziny – wyniki wstępne NSP 2021*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa. <https://stat.gov.pl/spisy-powszechn/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-wstepne/rodziny-wyniki-wstepne-nsp-2021,9,1.html>.
- IMUiZ, 2006, *System Informacji Przestrzennej o Mokradłach Polski*, Instytut Melioracji i Użytków Zielonych w Falentach, Zakład Ochrony Przyrody Obszarów Wiejskich. Opracował zespół pod kier. Z. Oświęcimskiej-Piasko, <http://www.gis-mokradla.info/>.
- Jadczyz J., 2009, *Regionalne zróżnicowanie obszarów problemowych rolnictwa (OPR) w Polsce*, Instrukcja upowszechnieniowa Nr 163, Instytut Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa-PIB, Puławy.
- Jażdżewska I. (red.), 2004, *Zróżnicowanie warunków życia ludności w mieście*, XVII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Katedra Geografii Miast i Turyzmu UŁ, Łódź.
- Korcelli P., Degórski M., Drzazga D., Komornicki T., Markowski T., Szlachta J., Węclawowicz G., Zaleski J., Zaucha J., 2010, *Ekspertycki projekt koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju do roku 2033*, Studia KPZK PAN, 128, Warszawa.
- Kowalewski A., Markowski T., Śleszyński P. (red.), 2018, *Studia nad chaosem przestrzennym*, Studia KPZK PAN, 182, t. 1-3, Warszawa.
- Krużel J., Ziernicka-Wojtaszek A., Borek Ł., Ostrowski K., 2015, *Zmiany czasu trwania meteorologicznego okresu wegetacyjnego w Polsce w latach 1971-2000 oraz 1981-2010*, Inżynieria Ekologiczna, 44, s. 47-52.
- Leszczycki S., 1964, *Syntetyczne wskaźniki dla określenia przestrzennej gospodarki narodowej Polski*, [w:] S. Leszczycki, J. Grzeszczak, Z. Zajda, A. Kukliński, *Z badań nad problematyką przestrzenną przemysłu Polski*, Biuletyn KPZK PAN, 32, s. 7-24.
- Liszewski S., 1995, *Zróżnicowanie przestrzenne poziomu i jakości warunków życia ludności w aglomeracjach miejskich (program badań, pierwsze wyniki)*, Acta Universitatis Lodzianis. Folia Geographica, 20, s. 207-221.
- Lityński P., Hołuj A., 2018, *Koszty migracji wahałkowych ze strefy podmiejskiej do miasta rdzeniowego*

ośrodków wojewódzkich, *Studia KPZK PAN*, 182, 2, s. 114-162.

- Lorens P., 2015, *Współczesne przemiany struktury miast i obszarów metropolitalnych*, [w:] A. Kalinowska (red.), *Miasto idealne – miasto zrównoważone*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, s. 141-152.
- Piórkowski H., Oświecimska-Piasko Z., Dembek W., Ostrowski J., 2007, *System informacji przestrzennej o mokradłach w Polsce i możliwości jego wykorzystania*, *Roczniki Geomatyki*, 5, 7, s. 69-81.
- Matuszkiewicz W., Faliński J.B., Kostrowicki A.S., Matuszkiewicz J.M., Olaczek R., Wojterski T., 1995, *Potencjalna roślinność naturalna Polski. Mapa przeglądowa 1:300 000. Arkusze 1-12*, IGIPIZ PAN, Warszawa. <https://www.igipz.pan.pl/Roslinnosc-potencjalna-zgik.html>.
- Piasny J., 1993, *Problem jakości życia ludności oraz źródła i mierniki ich określenia*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 2.
- Stanny M., Komorowski Ł., Rosner A., 2021, *The Socio-Economic Heterogeneity of Rural Areas: Towards a Rural Typology of Poland*, *Energies*, 14, 16, 5030.
- Stanny M., Rosner A., Komorowski Ł., 2018, *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap III. Struktury społeczno-gospodarcze, ich przestrzenne zróżnicowanie i dynamika*. EFRWP, IRWiR PAN, Warszawa.
- Szlajfer F., 1991, *Poziom życia. Zarys podejść i koncepcji*, [w:] M. Rościszewski (red.) *Zmiany w światowej przestrzeni społeczno-gospodarczej*, Dokumentacja Geograficzna, 6, IGIPIZ PAN, Warszawa, s. 59-72.
- Śleszyński P., 2004, *Warunki życia w Warszawie w świetle dostępności przestrzennej mieszkańców do wybranych usług na początku XXI wieku*, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Zróżnicowanie przestrzenne warunków życia ludności w mieście (aglomeracji miejskiej)*. XVII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, UŁ, Łódź, s. 77-86.
- Śleszyński P., 2007, *Ocena atrakcyjności wizualnej mezoregionów Polski*, [w:] K. Ostaszewska (red.), *Znaczenie badań krajobrazowych dla zrównoważonego rozwoju. Profesorowi Andrzejowi Richlingowi w 70. rocznicę urodzin i 45-lecie pracy naukowej*, UW WGiSR, Warszawa, s. 697-714.
- Śleszyński P., 2013a, *Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw*, *Przegląd Geograficzny*, 85, 2, s. 173-197.
- Śleszyński P., 2013b, *Propozycja kompleksowej koncepcji wskaźników zagospodarowania i ładu przestrzennego*, *Biuletyn KPZK PAN*, 252, s. 176-232.
- Śleszyński P., 2016, *A synthetic index of the spatio-temporal accessibility of communes in Poland*, *Geographia Polonica*, 89, 4, s. 567-574.
- Śleszyński P., 2017, *Wyznaczenie i typologia miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze*, *Przegląd Geograficzny*, 89, 4, s. 565-593.
- Śleszyński P., 2018, *Demograficzne wyzwania rozwoju regionalnego Polski*, *Studia KPZK PAN*, 183, s. 225-247.
- Śleszyński P., 2020, *Koncepcja nowego wskaźnika atrakcyjności migracyjnej i jego zastosowania*, *Czasopismo Geograficzne*, 91, 1-2, s. 37-58.
- Śleszyński P., 2021a, *Syntetyczny Wskaźnik Jakości Życia w gminach Polski na początku trzeciej dekady XXI wieku*, *Czasopismo Geograficzne*, 92, 2, s. 325-352.
- Śleszyński P., 2021b, *Rozwój miast w Polsce a ich położenie względem autostrad i dróg ekspresowych*, *Przegląd Geograficzny*, 93, 2, s. 233-248.
- Śleszyński P., Bański J., Degórski M., Komornicki T., 2017, *Delimitacja obszarów strategicznej interwencji państwa: obszarów wzrostu i obszarów problemowych*, *Prace Geograficzne*, 260, IGIPIZ PAN, Warszawa.
- Śleszyński P., Herbst M., Komornicki T. i in., 2020, *Studia nad obszarami problemowymi w Polsce*, *Studia KPZK PAN. Cykl Monografii*, 7/199, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Warszawa.
- Śleszyński P., Komornicki T., 2016, *Klasyfikacja funkcjonalna gmin Polski na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego*, *Przegląd Geograficzny*, 88, 4, s. 469-488.
- Śleszyński P., Sudra P., 2019, *Zastosowanie metody minimalnego drzewa rozpinającego (najkrótszego dendrytu) w ocenie efektywności i spójności sieci osadniczej województwa mazowieckiego*, *Przegląd Geograficzny*, 91, 2, s. 61-80.
- Ustrnul Z., Wypych A., Henek E., Czekierda D., Walawender J., Kubacka D., Pyrc R., Czernecki B., 2014,

Atlas Zagrożeń Meteorologicznych Polski, Wyd. Attyka, Kraków.

- Węclawowicz G., Bański J., Degórski M., Komornicki T., Korcelli P., Śleszyński P., 2006, *Przestrzenne zagospodarowanie Polski na początku XXI wieku*, Monografie, 6, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Wiśniewski R., Mazur M., Śleszyński P., Szejgiec-Kolenda B., 2020, *Wpływ zmian demograficznych w Polsce na rozwój lokalny*, Prace Geograficzne, 274, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Zienkowski L., 1979, *Poziom życia. Metody mierzenia i oceny*, PWE, Warszawa.
- Ziobrowski Z., 1992, *Mierniki jakości przestrzeni miejskiej*, Poprawa Funkcjonowania Gospodarki Miejskiej, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa.

PATRONAT HONOROWY

PATRONATY

PARTNER MERYTORYCZNY

